

ik uitgegeven
maar, om op
constateeren,
opzicht een
betreft den
nt, en die be-
zekere moed
it zijn eigen
pers hand zoo
ed, dien ook
n onlangs in
rtenblad had,
te muur van
gaatjes krijgt.
g steeds mag
dien op de
thuis in de
staat hier en
evenen, waar-
wijfeld profijt
p éene »rede-
genen gaat, die
adelt over Dr.

lijk van oor-
an den Chris-
oren mensch-
vaar van dien

wetenschap in
construeerde,
t subject der
aligenieue be-
t subject be-
wetenschap der
in het generale
waardoor het,
es, de geopen-
dastijn opneemt
". Wat is, wie
boren mensch-
cht, maar den
rent, naar het
schijnt in me-
elders verklaart
generale sub-
is het centrale
de apostolische
de Gemeente
g ingedragen.
eld als subject
centraal subject
a wat, zoover
nis der geretor-
bij een con-
er aangegeven
ding tusschen
dd te behouden
rehandhaafde—
heid, op zich
grootheid, zij
sle". Of het
staats der her-
haafde — maar
er een persoon-
subject. Alleen
het dilemma
Christus is tegenover
de natura natu-
ralistisch zich
de was. Er gin-
n onze theolo-
anthemische be-
orichtig. Van
kan, a priori
ij een denker,
t theisme van
de wijsgerige
nomenten, die
hemse leide,
andmerkt wor-
racht van het
ter veroordeel-
niet uit naam,
j dieper inden-
te komen met
en, van de per-
Toch wachten
ij als encyclo-
sbegeerte, dat
or het laatste

ndel sprake
eld, hoe men,
hebbende, die
broederlijke
aan verdacht
ook maar

weekblad op
k te bespre-
staan, wat
houding de
d.w.z. de
verschijnin-
het subject
feeten in zijn

en doen, is
het belang
stelling.
tal van lan-
die gearbeid
n elkaar of
van achte-
rbeid allengs
nt. Zekere
ft, en vaste

die vaste
ebben. Die
nust wezen
en is schuilt

heids-subject
idene opper-
visten wisten,
gebied der
chap.

gerelend,
t arbeid tot
wetenschap

Hij richt aller gang, leide aller stadien,
schiep aller aange, bestemde aller levenslot.
God de Heere, als de Opperste Wijsheid,
en in aller denken de Goddelijke Denker,
die hea als instrument gebruikt.
Is het nu zoo buiten zonde, dan blijft het
in hoofdzaak alzo ook in de herboren
menschheid, en dus ook op het erf der
Theologie.

Alleen maar die herboren menschheid
vormt één Lichaam, met den Christus als het
Hoofd, en aan dien Christus zijn van den
Vader overgegeven alle dingen, zoodat de
Vader niets werkt in die herboren mens-
heid dan door den Heere Jezus Christus.
»Wij hebben ééne God en Vader, uit wien
alle dingen zijn, en ééne Heere Jezus Chris-
tus, door wien alle dingen zijn.»
Zal men nu zeggen, dat ons heiligt weten,
dat onze studie van het heilige hiervan is
uitgezonderd?

Onthouding.

XIV.

Als tweede middel ter bestrijding van de
drankpestilentie doet geldheffing van Over-
heidswege dienst.

Eerst had men daarvoor alleen den accijs;
nu ook het vergunningsrecht.

De bestrijders van het alcoholisme gingen
hierbij uit van de gedachte, dat wat duur
is minder gekocht pleegt te worden dan
wat goedkoop is; dat zware landsheffing
den drank bij verkoop duur moet maken;
en dat uit dien hoofde de accijshoofter met-
terdaad den teatotalter helpt.

Voor dit jaar is de opbrengst van den
accijs geraamd voor gedistilleerd op
f 26.400.000, voor wijn op f 1.820.000, en
voor bier met azijn op f 1.180.000. Plaatst
men zich derhalve op het standpunt van
den teatotalter, dan komt men ongeveer op
dertig miljoen.

Die 30 miljoen voor accijs van drank,
wijn en bier bedraagt meer dan de Rijk-
belasting voor den grond, voor het (oude)
personeel, en voor het vermogen saam.
De grondbelasting is voor 1896 geraamd
op 12 miljoen, het personeel op 11 mil-
lioën 7 ton, en de vermogensbelasting op
f 6.850.000; wat saam evenzoo ruim dertig
miljoën oplevert.

Zoo hooge heffing acht men nu alleszins
geschikt, om tot tempering van gebruik
te leiden. Viel die accijs weg, vooral de
sterke drank van lage kwaliteit zou bijna
voor de helft te koop zijn. Dit zou velen
die nu, uit gebrek aan centen, moeten op-
houden, doen doordrinken. En dit althans
wordt door den accijs voorkomen.

Ook op dit punt echter kunnen we met
de heerscheende opinie, tot ons leedwezen,
niet medegaan.

Want wel stemmen we toe, dat afschaf-
ting van den accijs het pestilentieus
kwaad zou verergeren, maar we houden
staande, dat de accijs het gebruik slechts
in zeer geringe mate beheerscht, en het
veel erger kwaad veroorzaakt, dat hij de
Overheid tot stillen venoot van den slijter
maakt.

Gebruikte de Overheid den accijs als
wapen ter bestrijding van het alcoholisme,
dan ware er ongetwijfeld uitwerking van te
wachten. Doch dan zou het stelsel moeten
zijn, den accijs derwijze te verhoogen, dat
het gebruik van alcoholia er tot op zekere
hoogte door werd afgesneden.

Naar dat stelsel gaat de Overheid echter
niet te werk. De Minister van Financien is
geen zedemeester, maar een officieel schra-
per. Hij moet geld hebben, veel geld, altoos
meer geld. En als hij nu ziet, dat grond-
belasting, personeel en vermogensbelasting,
waar eindeloos gehaspel over is, en waardoor
allerlei boosheid wordt gaande gemaakt,
met hun drieën saam evenveel opbrengen
als de accijs op drank enz., waarvoor de
gebruikers eigener beweging ook 30 miljoen
offeren, is het dan zoo vreemd, dat hij
voor dezen machtigen accijs zekere voorliefde
gevoelt?

Deze accijs is toch voor den Minister van
Financien het fundament van zijn financieel
gebouw.

Ea de schrik zou hem om het hart slaan
bij de enkele gedachte, dat morgen den dag
de teatotalters het pleit winnen, en hierdoor
zijn 30 miljoen accijs wegvien.

Practisch-schijnheilig heeft men de ver-
hooging van dezen accijs daarom steeds zoo
aangelegd, dat men altoos zeker bleef van
even hooge opbrengst, en de mogelijkheid
voor nog hoogen opbrengst opende.

En het resultaat was dan ook, dat in
weerwil van de veel slechtere tijden, de
opbrengst steeds vlievend voor de schatkist
bleef, en ook onder den hooger accijs,
het gebruik van drank en wijn en bier,
zich schitterend, of zeg liever, schreidend
droef, tamelijk wel op de oude hoogte main-
tineerde.

Kleine verschillen vielen op te merken,
maar als men in rekening brengt, dat de
hooge accijs den morshand levendig
houdt, en veler financiaal hard achteruit lie-
pen, mag misschien gezegd, dat het kwaad
tot staan is gebracht, maar stellig niet dat
het dank zij de accijsen is getemperd.

We staan hier voor dezelfde valsche ver-
houding, als waarin de Overheid zich in
Indië tegenover den opium geplaatst vindt.
De schatkist vaart er wel bij als de bevol-
king sterk driekt, en de fiscus zou in de
uiterste verlegenheid geraten, als de bevol-
king morgen den dag van haar drinkge-
woonte afliet.

Dit nu verlamt alle zedelijke veerkracht
van het Gouvernement om op enigszins
ernstige wijze tegen deze volkszonde op te
treden.

Het belang dat de fiscus bij deze volks-
zonde heeft, klinkt zelfs naarmate de accijs
in opbrengst klinkt. En ten slotte wordt
het landsbeheer van deze heffing derwijze af-
hankelijk, dat een niet-meer drinkend Neder-

land, als Staat, aan zijn Staatsbankroet zou
toe zijn.

Want wel geven we toe, dat een niet-
drinkend Nederland zijn geld op andere
wijze besteden zou, en den fiscus op andere
manier zou sterken, maar dit zou een geheele
omwenteling in ons financieel wezen ge-
brengen, en althans in de eerste jaren, zou
de Overheid er eenvoudig niet kunnen komen.

Het is daarom zeer de vraag, of de
Regeering door haar opium-politiek in Indië,
en door haar jenever-politiek in het moeder-
land zich zelve niet een financieel strop
om den hals heeft gehaald, en of vroeder
beleid niet had moeten waken, om deze
accijsen bannen gewone perken te houden,
en had moeten ijveren, om de bestrijding
van het alcoholisme van Overheidswege, niet
langs dezen sluijweg, maar met open vizier
te organiseren.

»Stille vennoot» is voor den Minister van
Financien voor het minst thans geen te krasse
uitdrukking. Iedere flesch of kruik jenever
die gedronken werd, brengt hem zóó en
zoo veel in het Staatslatje. En al nemen we
gaarne aan, dat de Regeering personen, als
ze niet aan het budget denken, de drank-
zonde met ons verfoeien, en van harte be-
reid zijn er tegen te ijveren, ja, al stellen
we ons voor dat de Minister van Financien
zelf teatotalter ware, dit alles neemt het feit
niet weg, dat de fiscus op bestendiging van
deze drankpestilentie rekent, en dat ons
financieel gebouw terstond ineen zou storten,
als ge dit fundament er van onder weg
neemt.

Een dokter, die zijn zieke wel eenigszins
te hulp kwam, om de ergste uitbarsting van
de krankheid te voorkomen, maar tegelijk
zorgen moest, dat zijn patiënt aldoor patiënt
bleef, opdat zijn patiënt zijn kas zou blijven
stijven, ware op medisch gebied een on-
denkbare figuur.

En toch dit is metterdaad de positie van
onzen fiscus.

De fiscus heet den dienst van dokter te
doen, om deze volkskrankheid te bestrijden,
maar tegelijk moet de patiënt aldoor patiënt
d. i. het volk moet altijd dronken blijven,
anders gaat de fiscus op de flesch.

Die toestand is valsche en blijft valsche.
Er ontbreekt de waarheid en de oprecht-
heid in. En het ergste is nog, dat niemand
weet te zeggen, hoe we ons dezen strop
weer van den hals krijgen.

Afschaffing van dezen accijs durft nie-
mand voorstellen, en toch beseft een ieder
dat de Regeering dan eerst vrij tegenover
dit volkskwaad zou staan, als deze accijs
afgeschaft ware.

Doch hoe dit zij, de piet te loochenen
feiten waarop we wezen, gedooien voor ons
geen andere slotsom, dan dat we in hoogen
accijs op drank, wijn en bier geen gezond
middel kunnen zien, om het alcoholisme te
bestrijden.

Twee vermogens.

Een inzender merkt tegen hetgeen we
over de vermogens der ziel schreven, op,
dat er toch bij zeer bekende Gereformeerde
schrijvers sprake is van drie dingen: wil,
verstand en neiging.

Doch hoor hem zelve:

In het voorbeeld der Goddelijke waarheden
van Abraham Hellenbroek Hfdst. XIII vr. 16—18
lees ik van verstand, wil, hartstochten en wan-
del. Die »hartstochten» noemen wij tegenwer-
dig aandoeningen. Het verstand, dat verduisterd,
de wil, die verkeerd, de aandoeningen, die on-
geveerd zijn in den zondigen mensch worden
volgens Hellenbroek door de inwendige roep-
ing verlicht, om God te kennen in Zijne
algenoezaamheid enz. Hem te dienen en te
verheerlijken, de zonde te haten, God, te be-
minnen, benevens een lust tot heiligheid te
koesteren. Geen twee, maar drie vermogens der
ziel onderscheidt hij dus.

Arnoldus Rotterdam spreekt in *Sion's Roem*
en Sterke Art. XXIV over verstand, wil, ge-
nedenheid en conscientie, als voorwerpen van de
wedergeboorte, weet dus oorakeel van een
ken, begeer- en gevoelsvermogen.

Antonius Walaeus in zijn *Enchiridion Reli-
gionis Reformatae*, Lugd. Bat. CIDICLX en
officina Franc. Moyardii, ed. sec., pag. 376 v.
in den titel De Regeneratione, zegt:

»Subjectum regenerationis est totus homo...
Quemadmodum tamen proprium peccati sub-
jectum est anima hominis, tam in intellectu,
quar in voluntate et affectibus.» Geen twee,
maar drie vermogens in de »anima hominis»!
Walaeus, lid van de Synode te Dordrecht 1618
en 1619, de voornaamste vertaler en randleeke-
naar van de Statenvertaling des Nieuwen Testa-
ments (Upeij en Dermont II 377), hij een
Herbartian!

De schrijver had er nog bij kunnen voe-
gen, dat ook onze *Formulieren van eenig-
heid* de wedergeboorte niet enkel op ver-
stand en wil, maar ook op het hart als
zoodanig laten werken.

Met deren schrijver, evenals met onze
Formulieren, zijn we het dan ook volmaakt
eens.

Er zijn in ons geestelijk wezen niet alleen
twee vermogens, t. w. het verstand en de
wil, maar buitendien allerlei affecten, hart-
stochten, neigingen, woelingen enz.

Slechts één ding vergat de »geachte in-
zender dan ook aan te toonen, t. w. dat
Walaeus e. a. deze affecten als een derde
vermogen aan de beide andere toevoegden.
En dit kon hij ook niet.

Immers de beide vermogens strekken juist
om deze affecten te gebruiken en te beheer-
schen.

Jacob Revius.

In de *Vrije Kerk* van deze maand gaf
de heer De Waal zijn tweede stuk over
Revius, waarop we gaarne de aandacht vestig-
ten. Want metterdaad het is ondankbaar-
heid, dat zelfs op onze Gereformeerde
scholen, die wel van Bredero en Storter

hooren, de naam van onzen zuiversten Cal-
vinistischen dichter bij het tijdperk onze
glorie nauwlijks genoemd wordt.

Terecht dringt de heer De Waal dan ook
op herstel van dit onrecht aan:

Nietgetuigende den lof, hem door voornam
schrijvers als B. Huydecoper, Van Kampen, Sie-
genbeek, Van Vloten en anderen toegevaand,
is Jacobus Revius als dichter in de eerste ver-
te niet algemeen bekend Wellicht heeft daartoe
bijgedragen, dat hij zulk een bestial Calvinist is
gewoest en dat zijne gedichten in Gereformeer-
den geest waren geschreven. Want man uit één
stuk als hij was, als het de Gereformeerde Reli-
gie gold, dan kende hij tegenover zijne belagers
geen genade.

Het zal moeilijk vallen uit zijne dagen iemand
aan te wijzen, die hem evenaardt in betekenis
voor de Gereformeerde beginselen. Hij staat
als scherp getoekend Contra-Reformatisch dichter
alleen. Terecht is opgemerkt, dat zijne be-
roemde tijdgenooten, met name de mannen van
den Muiderkring eens anderen geestes waren.
Piet Cornelius, Hoof van tegenover het Christen-
dom eene onverschillige houding aan; Vondel
was een der hartstochtelijkste bestrijders van de
Gereformeerde Belijdenis; Rapius, Kamphuizen
werd uit zijn ambt ontzet om zijne Arminiaans-
che gevoelens. Alleen Constantijn Huygens
maakte eenige uitzondering. En daarenboven,
terwijl mannen als Casper Barlaeus de Mytho-
logie van het klassieke Heidendom eene plaats
inruimden boven den Bijbel zelfs, onderschei-
den zich Revius' gedichten door hunne Bijbel-
sche vroomheid, zoodat hij ook op het gebied
der poëzie een voortreffelijk orgaan der kerk
was. En toch dichte hij slechts in de ure
van uitspanning. De belangrijke feiten, welke
plaats hadden op het oorlogsterrein te land of
ter zee beslaan eene groote plaats onder de ver-
schillende onderwerpen zijner zangen. Vooral
bezorgd hij telkens weder den moed en de toe-
wijding van de Prinsen uit het Huis van Oranje,
niet vergetende evenwel, wat de Psalmist in Psalm
146 vs. 2 ons toeroept, namelijk:

Vest op Prinsen geen betrouwen, enz.
Dit met bealtheid optreden, doet Busken
Huet dan ook verklaren: »Revius was een haris-
tochtelijk man. Hij was dat in zijn kerkelijken
ijver, in zijne vroomheid, en ook in zijne vader-
landsliefde; en dit is de reden, dat men bij
hem, gelijk bij *Luyken*, ofschoon op zeer onder-
schieden gebied, tonen hoort weergalmen, wier
echo men vruchteloos zou trachten op te van-
gen onder het lezen in Cats».

Twee werken zijn door Revius nagelaten,
waartuut zonneklaar blijkt, dat het niet overdeven
was, toen er beweerd werd, dat hij zoet was
op de Nederduitsche diepkunde, en dat zijne
verzen gezocht werden om de stichtelijke ma-
terie als om den soeten rijm».

In 1636 verscheen te Deventer van de hand
van Revius, *Oerijetelike zangen en dichtten*,
welke hij opdroeg aan zijn geleerden vriend
Daniel Heinsius.

Dat deze gedichten in den smaak vielen, kan
afgeleid worden uit het feit, dat reeds in 1634
een tweede druk er van moest komen, waarin
onze dichter verklaart, dat hij zich heeft laten
bewegen »dese Rijmerijen weder aan het licht
te brengen, met aenwas van eenige nieuwe,
die hij na de eerste uitgave te Leiden had ver-
vaardigd. Hij noemde dien arbeid wel slammie
rijmerij» en »slecht leutewerk», maar hij be-
lijdt tevens, dat het hem te doen was, om, even-
als zijn vriend Heinsius, door middel van zijne
verzen »den ongemeten lof van Christo, God
en mensch» te verbreiden. Daarom heet het:

»Dien selven soek ik ook mij dankbaer te
(bewijzen),
»So gij de veeren laecht, de stofte moet gij
(rijmen),
»Prijs dy de veeren ook, soo gatel boven
(wensch».

Verscheidene zijner zangen konden op beken-
de melodien worden gezongen, zoodat de Ge-
reformeerden evengoed hun »Liedboek» beza-
ten als zij, die met den godsdienst niet veel
op hadden. Doch dit »Liedboek» ademde een
gansch anderen geest. Tegenover al die »hoer-
tijke, amorze en aendachtige Lied-boeken»
van »Zeeuwsche nachtegalen of Schoonhoven-
sche zang-gedinen» slaat Revius een veel er-
nster toon aan. In Starter's Friessche lusthof,
in Luyken's Duytsche lier, waren het aardige
dunjes, nieuwe toontjes, leverijes, rondeljes, quak-
jes en andere vermakeligheden» die de lezers
moesten bezighouden, maar als Revius zingt,
dan is het waar, dat de Engelen zich verheugen
en de duivels zich verstoren, of zooals Heyden-
dal in zijn lofdicht zingt:

Revius die verdoof,
Als hij zijn anaren roert, het quelen der Sirenen,
Den Roomschen Liern, en 't gevel van den
Toscanen.

Hij speelt u op goet Duyts, op Fransch, Griecs
(en Latyn)
De daden en den roem der onverschrokken helden.
Die voor het Nederland lier in de wasgeschal
(gedelen).

Gelukkig! Heiden, die diens speelmans stofte zijn!
Dat meey is, doet hij niet met soet gelyt u hooren
Geda ewigwe lof en eer.

De historische zangen van Revius, die
dan in de eerste plaats aan de orde komen,
dragen een te speciaal karakter, om er onze
lezers op te wijzen. Toch geven ook wij
gaarne een plaats aan het *Gebet*, dat hij
zong voor de ineenning van 's-Hertogen-
bosch.

Gij, die in den Hemel woont,
En van daar de vorsten kroont,
Die hier wagen goed en leuen
Om den vijand te doen beven,
Die verdriet doet eet:
Wilt ons hooren, lieve Heer!

Neemt den vijant sijnem moet,
Neemt hem wijshet ende spoot,
Neemt hem croen ende laver,
Neemt hem criger ende graver,
Neemt hem barnas en gewer,
Wilt ons hooren, lieve Heer!

Mak't verzaechtheit in de stat,
Mak't de wakers moe en mat,
Mak't onverschijde hare straten,
Mak't onwiltich hien soldaten,
Seeg en zegen van haer koer,
Wilt ons hooren, lieve Heer!

Mak't den oversten veracht,
Doet verkwijnen syne macht;
Mak't, dat de burgerij
Weygere syn heerschappij.
En den Staten hulde sweer;
Wilt ons hooren, lieve Heer!

Comt den Spanjaert voor den dach
Om ons heyl te bieden vlach
Of de steden te onnemen,
Uwe adem mocht hem pletten,
En wechlaten als een veer;
Wilt ons hooren, lieve Heer!

9 Litt. Fant. en Crit. Dl. I, pag. 50.

Sent hij hem, in haren noot,
Wijn al voeder, cruyt of loot,
Laet blijven onderwegen,
Laet van ons syn gecroeghen;
Sijnt syn wapenen omvaer:
Wilt ons hooren, lieve Heer!

Laet Philips van sijnen schat
Niet ontangen dit noch dat
Geef dat hij, na lange hopen
In syn eygen nest gecroep,
Suygt syn poten als een beer:
Wilt ons hooren, lieve Heer!

Mak't synen buydel leek
Sent hem dierte en gebreck
Dat syn chrijfsvolk onbetaet
Haren schaed' aan hem verhaet.
Die na teren op haer amoer,
Wilt ons hooren, lieve Heer!

Jaegt eenmaal nyt den Bos
Beyde wollef ende vos,
Schickt daer uwe trouwe knapen
Weydet de verdoelde schapen.
Met u Goddelijcke leer!
Wilt ons hooren, lieve Heer!

Zelfs Busken Huet had voor dit schoone
stuk diepen eerbied, en erkende hoe deze
strofen de zielsverroering eener geheele natie
uitdrukken, die bij het kampen voor hare
onafhankelijkheid, zich bewust is te strijden
voor al hetgeen den mensch op aarde dier-
baar en heilig is.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. HOUTZAGERS: Van Ds.
Rudolph te Leiden, ontvangten voor Kootwijk
f 1.50; van L. de Vries, gevonden in de collectie
te Groningen, voor Kootwijk f 1.

Voor een Leeshilbiliotheek.

Van den heer J. C. R. te A. in hartelijken
dank ontvangen een pakje boeken.

Uit de Pers.

Terecht wijst Ds. Winckel er in het *Holl.
Kerkbl.* op, wat kwaad de letters A en B reeds
gewoont hebben en vraagt daarom:

Zou de aanstaande Synode van Middelburg niet
het ongelukkige A en B uit de wereld kunnen
helpen?

Zou daar niets aan te doen zijn?

Die twee letters moeten hoog noodig uit ons her-
kelijk leven verwijderd worden.

Niet ieder weet, hoe men er toe gekomen is om
de Geref. Kerken in A, B en C te onderscheiden.
Op de Synode te Amsterdam werd voorgesteld
om de kerken, die niet aanstonds konden samen-
smelten, te noemen naar de straat waar men ver-
gaderde, bijv. Leiden—Hoogracht, Oude Vest enz.
Doch een van de leden der Synode merkte op,
dat er gemeenten gevonden worden, waar twee
openbaringen van het lichaam van Christus naar
het Woord Gods gevonden worden, waarvan de
kerkegebouwen in een en dezelfde straat staan. Toen
deed de voorzitter den voorstel om die kerken,
welke het eerst tot reformatie kwamen A en die
later daartoe geraakt B en C te noemen.

Dit werd met algemeene stemmen zonder discus-
sie, aangenomen; ook schrijver dezer regels gaf
er zijn stem aan. Doch nu is het helaas zoo ge-
worden, dat men nu in gaan onderscheiden in A-kerken
en B-kerken. Protesteer er tegen zoveel ge wilt,
het blijft een feit, dat er door 99 van de 100 niet
gesproken wordt van de Gereformeerde kerk te
Haarlem A, maar van de A-kerk te Haarlem. Ja
zelfs daar waar men slechts eene openbaring heeft
van het lichaam des Heeren naar den Heeren ordi-
nantiën, daar zegt men toch bijv. Oudewater is een
B-kerk en Waddingoven is een A-kerk. Ja, men
klaagt er over, dat in de A-kerken zelden of schier
nooit B-predikanten hoerspen worden. De A-broed-
ers worden wel eens onhandelbaar genoemd op dit
punt, en de B-broeders drijvers in een ander stuk.

Doe daar nu een iete aan. We staan er mach-
teeloos tegenover. Daarom moet het A en B de
wereld uit.

Natuurlijk was het 't bestelste, indien het uit
de wereld kwam, doordat overal de kerkeraaden van
alle Gereformeerde kerken, die tot hiertoe nog alleen
in classes verenigd zijn, geheel samenstemmen!

Maar hoe schoon dit vooruitzicht ook is, we zijn
daar nog niet, al moet men erkennen, dat bij den
Heere alle dingen mogelijk zijn.

Maar we achten het met het oog op het stadium
van het kerkelijk leven, waarin wij thans verkeeren,
gewenscht, dat wij de A's en B's eenvoudig wegdoen
en alleen daaraan bestaan, waar de kerkgebouwen
der verschillende kerken in één straat gevonden
worden.

Dan zullen ook voor het bevestiging van ons volk
de twee categorieën van kerken verdwenen.

Op zichzelf geen kwaad denkbeeld. Alleen
maar denke niemand, dat het doel er door be-
reikt zou worden.

Gelijk men nu van A en B spreekt, zou men,
zonder A en B, zijn blijven spreken van »Afge-
scheidekerken» en »Doleerenden»; en of men nu
A en B al afschafte, zoolang er geen even ge-
schikte generale naam voor in de plaats kwam,
zou het gebruik er van toch stand houden.

Gewonnen zou met noeming van de kerken
naar de straat, waaraan ze lagen, alleen dit
zijn, dat in de officiële titulatuur de gelijknamige
onderscheiding wegviel, en we geven toe, dat
zou iets waard zijn.

De *Kerk. Cour.* melding makende van de
redevoering van Prof. Bakhuys Roozeboom,
wijst er op hoe ook Prof. Holwerda zich tamelijk
kras tegen het Materialisme liet hooren:

Ook dr. Holwerda profeteerde. Hoe geeselde hij
de waanwijsheid der absolute rede, waarop de ratio-
nalisten zoo prat waren, en de dwaasheid, om voor
de geestelijke wetenschappen »aan de natuurwet-
schap hare methode ter leen te vragen?» Hoe
treffend klonk het: »De vraag is het, of op historisch
gebied de werkingen van oorzaak en gevolg zoo
scherp en geïsoleerd zijn talen waarnemen, dat zij
sich tot eene vaste, onwrikende formule laten
brengen. Sociologen inden wel eens een bestie in
moeilijkheid met de hitte van de perzonen per-
soneel. Natuurlijk zijn deze het product van hun
tijd, doch ook zij maken omgekeerd hun tijd welken,
en het is volstrekt onmogelijk aan te geven, waar
de eene invloed begint en de andere ophoudt.»

En elders: »Zal men nu werkelijk hier naar wet-
ten gaan zoeken? Zoolve onze wijsgerige be-
hoefte, om de wereld als een geordend geheel
te denken, als het godsdienstig geloof — en ik
weet niet, of er tusschen die beide wel zoo
diepgaande kloof bestaat, — schiet het toeval uit.
Zullen wij nu echter gaan naspreken, welke regelen
er voor het worden en vergaan, het levenslot van
alle schepselen sedert de wording van het dierlijk
leven hier op aarde, — om ons bij dat stripje in het
heelal maar eens te bepalen, — werden vastgesteld?

Geen musche valt op aarde zonder den wil
onzes hemelachen Vaders. Zullen wij die
scheone uitspraak van het Evangelie onder eene
algebraische formule trachten te brengen? Volgens
Laplace is het menschelijk verstand naar zijn aanleg
tot dergelijke operatiën niet ongeschikt; wij hebben
het ons slechts in eene verbaasende macht versterkt
voor te stellen. Ik erken het bekoorlijke van der-

getijde bespiegelingen. Ook twijfel ik geen ogen-
blik, of byv. een miljard jaren van evolutie zou
ons veel goed kunnen doen. Tot zoolang echter,
— en als gij de almacht der wetenschap maar in
theorie toegest, laat zelfs een natuurwetenschap-
pelijk kostermeester als Ernst Haeckel u niet een goed-
moedig gelast glippen: — tot over zooveel tien-
duizenden en tienduizenden van jaren... igno-
rabinus!»

Ook in ons oog hebben zulke verklaringen
waarde.

Waar ze echter niet verder komen dan tot
Du Boys-Reymond met zijn *Ignorabimus*, d. i.:
»We zullen erkennen, dat wij niet weten!», gaapt
er een dualisme dat ten slotte de natuurwet-
schappen verlamt, en buiten staat is onze hoo-
gere behoeften te bevredigen.

Buitenland.

Duitschland. Een Christelijk sociale
partij. Naumann's streven. Bevoorrecht-
ing van Roomschen.

Het is bekend, dat de gewezen hofprediker
Stöcker zich van de conservatieve partij heeft
losgemaakt, om eene »Christelijk-sociale» te
vormen.

De Christelijk-socialen hielden den 26sten
Februari een partijdag, waarop ongeveer 300
afgevaardigden uit alle deelen van Duitschland
waren saamgekomen. De volgende verklaring
werd op deze vergadering aangenomen:

1. Wij keuren het uittreden van Stöcker uit
de conservatieve partij, die, den toestand in aan-
merking genomen, onvermijdelijk geworden was,
goed.